



Lies Alons
Inge van Meelis

Samenwerken aan leersucces:

Vmbo en mbo samen naar niveau 2F

Eén leerlijn die overzicht geeft en de voortgang van leerlingen richting niveau 2F goed ondersteunt, mede door inzet van beroepsgerichte opdrachten. Het referentiekader taal beschrijft het eindniveau Nederlands voor het grootste deel van het (v)mbo als niveau 2F. Dat betekent één eindniveau voor veel verschillende opleidingen, leerjaren en opleidingsrichtingen. Dat geeft volop redenen om na te denken over de invulling van een doorlopende leerlijn Nederlands die recht doet aan de leerlingen in beroepsopleidingen. In de CAMPAGNE LEERSUCCES hebben diverse scholen gewerkt aan zo'n doorlopende taalleerlijn. De ontwikkeling van een taalstimulerende aanpak in de opleiding en de samenwerking tussen taal- en vakdocenten stond daarbij centraal. In dit artikel een kijkje in de keuken: ervaringen en opbrengsten van een aantal deelnemende scholen (inclusief uitwerkingen van taalstimulerend lesmateriaal).

Veel leerlingen struikelen in de overgang van vmbo naar mbo en verlaten de opleiding vervolgens zonder startkwalificatie. Scholen proberen deze uitval te voorkomen door het opzetten van doorlopende leerlijnen, bijvoorbeeld door het starten van een VM2-traject¹, de vorming van een Beroepscollege of een andere regionale samenwerkingsvorm tussen vmbo en mbo. Een doorlopende leerlijn vraagt om samenwerking van docenten op beide niveaus. In de CAMPAGNE LEERSUCCES VMBO - MBO² werkten docenten vooral samen rondom taalontwikkeling. Wie vakteksten kan lezen, over het vak kan spreken en schrijven, begrijpt immers de vaklessen beter. Dat geeft voldoening en motiveert! Taalvaardigheid speelt dan ook een belangrijke rol bij leersucces. De samenwerking tussen docenten Nederlands en de beroepsvakdocenten is daarbij van cruciaal belang. In de campagne heeft iedere deelnemende school, op eigen wijze, passend bij de visie en lopende ontwikkelingen, een aanpak ontwikkeld waarin aandacht is voor taalontwikkende didactiek en taalstimulerend lesmateriaal.

Beroepscollege Calvinj

Op het CALVIJN BEROEPSCOLLEGE in Amsterdam volgen de leerlingen uit de basisberoepsgerichte leerweg een VM2-traject, op Calvinj genoemd: het Beroepscollege. Het leertraject

start in 3 vmbo en loopt door tot en met het mbo diploma op niveau 2 (Zorg & Welzijn, Administratie of Handel). De leerlingen doen geen vmbo examen en beginnen al in leerjaar 4 eerder met het beroepsgerichte programma. De docenten Nederlands stonden voor de taak een leerlijn te maken van leerjaar 3 tot en met 5 waarin leerlingen een stevige basis krijgen, veel kunnen oefenen en gemotiveerd kunnen blijven.

Houvast en ruimte

Houvast voor docenten en overzicht voor leerlingen was het belangrijkste uitgangspunt bij het maken van de leerlijn. De basis wordt gevormd door een mbo-methode. De docenten kozen voor de werkboeken van DEVIANT³: in de 3e klas 1F, in de 4e klas 2F. De volgorde van de beroepsthemas is gewijzigd om beter aan te kunnen sluiten bij de activiteiten voor de stage. Het lesmateriaal van DEVIANT voor het mbo gaat uit van één, hooguit twee klokkuur Nederlands per periode (het schooljaar bestaat uit vier periodes).

In het Beroepscollege wordt twee jaar lang flink ingezet op Nederlands (drie keer per week 75 minuten). Dit geeft extra tijd voor projecten en oefening. Per periode krijgt één taalvaardigheid extra aandacht. Daar worden aanvullende materialen voor ingezet, zoals voor gesprekken de STARTBAAN-BEELDFRAGMENTEN die bij

Opzet doorlopende leerlijn Nederlands Calvijn Beroepscollege

Uitgangspunten

Basismateriaal

Werkboek Deviant: in de 3^e klas 1F, in de 4^e klas 2F. De volgorde van de beroepsthema's is gewijzigd om beter aan te sluiten bij de activiteiten voor de stage. Waar mogelijk wordt het sectorgerichte werkboek gebruikt. (75 minuten per week) In het 5^e leerjaar (2 x 75 minuten): materiaal Ladenkast De Vries.

Studiemeter

De studiemeterlessen bestaan naast het werken aan de computer uit een korte klassikale uitleg en een actieve toepas-opdracht, zoals een quiz, een dictee, een woordweb maken e.d. (75 minuten per week)

Project - aansluiting bij beroepsvakken

Eike periode wordt een opdracht / project uitgevoerd samen met een ander vak, voor oefening in en feedback op beroepsgerichte taalvaardigheid. Het product komt in het portfolio. (75 minuten per week, samen met extra materiaal)

Extra materiaal

Het materiaal van Deviant voor het mbo gaat uit van één, hooguit twee klokuur Nederlands per periode. In het Beroepscollege wordt twee jaar lang flink ingezet op Nederlands (3x 75 minuten), zodat we extra tijd kunnen gebruiken voor projecten en oefeningen. Per periode staat één taalvaardigheid extra in de aandacht. Daar worden aanvullende materialen voor ingezet.

- Startbaan, beeldmateriaal van Deviant, korte beeldfragmenten rondom communicatie (vergaderen, telefoneren). Te bereiken via de inlog Studiemeter, gebruik de link naar docentenhandleiding (rechtsonder).
- Checklists Schrijven, Presenteren, Gesprekken met opdrachten en handleiding, van www.campagneleersucces.nl
- Vakgerichte opdrachten van www.Vakbegrip.nl (het Nieuwsbegrip voor mbo, geschikt voor 1F-2F). Gratis inlog aanvragen.

- www.TaaldeBaas.nl, webbased materiaal voor diagnose en oefening van lezen en luisteren (geschikt voor 1F-2F). Gratis inlog aanvragen.
- Andere inzetbare producten van www.campagneleersucces.nl, zoals:
 - Opdracht vakteksten lezen (voorbeelden in 'Teksten lezen in beroepsgerichte vakken').
 - Feedback op gesprek door praktijkbegeleider.
 - Opdracht luisteren op stage.
 - Woordenschrift / woordposter.
- Werkvormen uit het boek 'Actief met taal' (Coutinho, 2011), zoals de gegeven werkvormen voor lezen. Ook de luisterwerkvormen Slangentekst, Foutentekst, Gaten tekst zijn geschikt. Voor woordenschat bijvoorbeeld Welk woord bedoel ik?, Raadspletje, Taboe. Spreken: Lagerhuis, Spreekbeurt in een notendop. Schrijven: Dictoglos, Kernwoorden gebruiken, Lieve Mona, Geef je mening, Schrijfplan maken, Allemaal expert.

Globaal overzicht per periode

Klas	Periode	Basismateriaal	Studie-meter	Project	Extra materiaal	Afsluiting
III	1	Deviant werkboek 1F thema 3	1F	Schrijven: sollicitatiebrief + cv in overleg met SLB	Checklist ITTA schrijven + opdracht	(Deel v.d.) toets Deviant schrijven 1F Studiemeter, controle voortgang/toetsje Portfolio: sollicitatiebrief + cv
III	2	Deviant werkboek 1F thema 4	1F	Lezen (+ schrijven) Boekverslag of schrijfopdracht bij vaktekst	Vakbegrip.nl	Boekverslag / schrijfopdracht bij vaktekst Studiemeter, controle voortgang/toetsje (Deel v.d.) toets Deviant Lezen 1F
III	3	Deviant werkboek 1F thema 1	1F	Spreeken / gesprekken Feedback op gesprek op stage	Startbaan Checklist ITTA Presenteren	Presentatie Studiemeter, controle voortgang/toetsje Feedback op gesprek op stage
III	4	Deviant werkboek 1F thema 2	1F	Luisteren Stageverslag	Taal de baas, luisteren (zo nodig ook lezen)	(Deel v.d.) toets Deviant Luisteren 1F Studiemeter, controle voortgang/toetsje

de methode horen, voor luisteren het materiaal van TAAL DE BAAS⁴ en voor lezen en woordenschat de methode VAKBEGRIJ⁵.

Daarnaast is er veel aandacht voor projecten gericht op beroepsgerichte taalvaardigheid. De projecten zijn bedoeld om beter te kunnen aansluiten bij de noodzakelijke beroepsgerichte taalvaardigheid én om zodoende meer oefensituaties te creëren voor schrijven, spreken en gesprekken. Zo zoeken de docenten Nederlands samenwerking met de studieloopbaanbegeleiders c.q. mentoren om bij de stage-

presentatie en de stageverslagen de taaleisen aan de hand van checklists toe te voegen en gezamenlijk feedback te geven.

Gouden tip

De ontwikkeling van de doorlopende leerlijn werd geplaagd door wisselingen in het docententeam. Uiteindelijk is er met de inbreng van alle betrokken (nieuwe) docenten Nederlands toch een goed doordachte doorlopende leerlijn gekomen. De leerlijn is verder uitgewerkt in studiewijzers voor leerlingen en aftekenlijsten. De

ervaringen van de docenten leiden tot een gouden tip voor andere scholen: werk een leerlijn of aanpak eerst uit met een klein groepje docenten en betrek van daaruit tussentijds andere docenten bij de aanpak: 'maak het van daaruit steeds groter'.

Stap voor stap naar 2F in beroepsgerichte opdrachten

Samenwerking tussen docenten Nederlands en (beroeps)vakdocenten was een van de aandachtspunten in de CAMPAGNE LEERSUCCESS. Verschillende teams hebben gezamenlijk opdrachten uitgewerkt met daaraan gekoppeld een checklist 2F voor spreek- en/of schrijfvaardigheid. Deze checklisten geven in begrijpelijke taal de eisen van niveau 2F weer. Uitdagende opdrachten in de beroepscontext helpen de leerlingen om zo goed mogelijk hun taalvaardigheid in te zetten en te oefenen tot aan de grenzen van hun kunnen. Door feedback op maat leren ze zwakke én sterke kanten kennen van hun taalkennis. Dat is ook de reden om al in de bovenbouw van het vmbo te werken met de checklisten op niveau 2F. Natuurlijk is het daarnaast belangrijk om vaardigheden stap voor stap op te bouwen zodat de leerlingen de kans krijgen de eisen van 2F goed te leren kennen en succesvol te zijn.

Horeca Vakschool

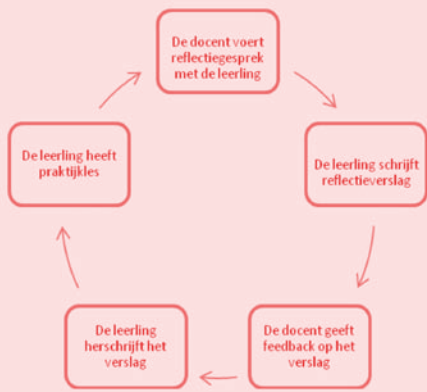
Bij de Horeca Vakschool in Rotterdam is gekozen voor de aanpak 'opbouw'; om die reden wordt de checklist schrijven in drie delen aangeboden. Vanaf het begin wordt gelet op inhoud, opbouw, taalverzorging en lay-out. Maar in ieder volgend deel zijn deze eisen verder uitgewerkt. Door de opeenvolgende checklisten in te zetten in verschillende periodes en leerjaren werken de leerlingen stap voor stap toe naar de eisen van 2F.

Effectieve opdrachten

Leerlingen actief laten spreken, lezen, schrijven rondom een vak of praktijk-situatie zorgt ervoor dat zij nieuwe kennis moeten verwerken, herhalen en herformuleren. Dit heeft positieve effecten op zowel het leren van de

In de campagne heeft iedere deelnemende school op eigen wijze een aanpak ontwikkeld waarin aandacht is voor taalontwikkende didactiek en taalstimulerend lesmateriaal

vakkennis als het ontwikkelen van taalvaardigheid. Een praktische uitwerking hiervan is ontwikkeld door de Horeca Vakschool in de 'reflectiecyclus'.



In de praktijk van de Horeca Vakschool werken én leren de leerlingen veel in de keuken, in het restaurant of in de bakkerij. De meeste leerlingen zijn zeer gemotiveerd voor de praktijkles, maar hebben moeite met de 'theoretische lessen.' In de reflectiecyclus wordt de verbinding tussen de inhoud van de beroepsgerichte vakken en het Nederlands direct gelegd. De leerlingen spreken en schrijven over hun ervaringen in de praktijkles. Op die manier leren zij de taal van het vak gebruiken, zowel mondeling als schriftelijk.

Hoe werkt het?

De leerlingen vertellen in een reflectiegesprek over hun ervaringen in de voorgaande praktijkles. Het reflectiegesprek wordt door de praktijkdocent of de docent Nederlands gevoerd en soms ook door de leerlingen onderling. Daarna schrijft de leerling een reflectieverslag naar aanleiding van de opdracht in de praktijk. Om de leerlingen steun te geven wordt het verslag geschreven aan de hand van een format. De leerling kan en mag dit format zelf uitbreiden en aanvullen. Het reflectieverslag wordt met de docent besproken aan de hand van de checklist 2F. Tot slot herschrijft de leerling zijn reflectieverslag.

De praktijk geeft aanleiding tot authentieke gesprekken en verslagen die er toe doen. Met de juiste aanpak is het een plek bij uitstek waar leerlingen hun taalvaardigheid verder kunnen ontwikkelen.

VOORBEELD VERGELIJKING VERGELIJKING REFERENTIEKADER TAAL – RAAMWERK NT2

Referentiekader taal		1F	2F	3F	4F	
Raamwerk NT2	A1	A2	B1	B2	C1	C2

Lezen in het Groen

Op het NORDWIN COLLEGE IN FRIESLAND (vmbo-Groen en mbo) was juist lezen een 'ondergeschoven kindje'. 'Onze leerlingen lezen niet graag', gaven alle docenten aan. 'Door het instellen van een gezamenlijk leesmoment is dit wel veranderd. Lezen is nu vast onderdeel aan het begin van de dag, het brengt rust in de groep en de gelezen artikelen worden door de leerlingen ook vaak gebruikt voor andere opdrachten.' De leerlingen lezen in de vakles een artikel uit een vaktijdschrift, bijvoorbeeld over het fokken van Friese paarden of ze lezen over de voorjaartrends in bloemschikken op een website. De docenten schatten eerst het taalniveau van de tekst in (met de 2F-scan) en kiezen vervolgens een passende korte actieve verwerkingsopdracht, die past bij het onderwerp van de tekst. De samenwerking tussen docenten Nederlands en vakdocenten bracht door deze acties nieuw elan in de aandacht voor leesvaardigheid. De vakdocenten waren zich bewust van het 'lees'-probleem en voelden de noodzaak om een bijdrage te leveren aan de verbetering van leesvaardigheid van hun leerlingen.

Samenwerking levert leersucces op

Alle praktijkvoorbeelden laten op eigen wijze facetten zien van succesvol samenwerken aan taalontwikkeling. Ze laten zien dat samenwerking tussen taal- en vakdocenten in vmbo en mbo meerwaarde heeft, dat het iets oplevert zowel voor de leerling als voor de docent. Voor leerlingen bijvoorbeeld een didactische aanpak voor leesvaardigheid, die in alle vakken wordt toegepast. Voor docenten inzicht in elkaars werkwijze en kennis over elkaars onderwijsprogramma. En dat helpt de leerling, dat levert leersucces op!

Lies Alons
Inge van Meelis

De auteurs zijn adviseur bij ITTA (Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam)

Bijschrift

Alle producten in de CAMPAGNE

LEERSUCCESS zijn ontwikkeld in samenwerking met de deelnemende scholen. De producten zijn toegankelijk gemaakt voor andere scholen en te vinden op www.campagne-leersucces.nl

Voorbeeld reflectiecyclus Horecavakschool

- 1 In VM2 wordt de bovenbouw van de basisberoepsgerichte leerweg van het Vmbo samengevoegd met een opleiding mbo-niveau2. Het traject vindt plaats op één locatie, met één team docenten en één pedagogisch-didactisch model. Op deze manier wordt er naar gestreefd de leerroute voor leerlingen soepeler te laten verlopen. VM2 is een experiment van het ministerie van OCW.
- 2 Uitgevoerd in opdracht van het ministerie van BZK (voorheen VROM) in de periode 2009 - 2012
- 3 Uitgeverij Deviant is een mbo-specialist voor Nederlands, Engels, rekenen en burgerschap. De methodes bedienen alle niveaus: vanaf de onderkant van 1F tot en met 4F.
- 4 Digitaal toets- en remediëringsprogramma voor luister- en leesvaardigheid (www.taaldebaas.nl). Het programma is ontwikkeld in opdracht van het Steunpunt taal en rekenen mbo.
- 5 De website www.vakbegrip.nl bevat aanvullende lessen taal en rekenen voor mbo 2 en 3. Vakbegrip is ontwikkeld door de CED-groep in opdracht van het Steunpunt taal en rekenen mbo.

Checklist Schrijven 2F - deel 1

Gebruik deze checklist om een tekst te schrijven of te beoordelen. Jijzelf, de docent of een andere leerling kan een vinkje zetten bij wat goed gaat.

<input type="checkbox"/>	Geeft de tekst de juiste informatie?
<input type="checkbox"/>	1. Ik heb de belangrijkste informatie opgeschreven (de hoofdzaken).
<input type="checkbox"/>	Is de tekst goed opgebouwd?
<input type="checkbox"/>	2. Ik heb hele zinnen geschreven.
<input type="checkbox"/>	Is de taal goed gebruikt?
<input type="checkbox"/>	3. Ik heb de woorden goed geschreven.
<input type="checkbox"/>	4. Ik heb hoofdletters, punten, vraagtekens of uitroepetekens gebruikt waar nodig.
<input type="checkbox"/>	Ziet de tekst er netjes uit?
<input type="checkbox"/>	5. Ik heb de brief leesbaar en duidelijk geschreven of netjes getypt.
<input type="checkbox"/>	6. De tekst heeft een naam en datum.

- Je kunt de lijst ook gebruiken om TIPS en TOPS te geven.
- Besprek met elkaar wat goed ging en wat niet zo goed.
- Geef dan een TOP voor wat goed gaat en een TIP voor wat beter kan.